

**ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ
ЯК ЧИННИК ГЛИБОКОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ПРОФЕСІЇ
ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ МОДЕЛИ БИБЛИОТЕКИ УНИВЕРСИТЕТА КАК
ФАКТОР ГЛУБОКОЙ ИНТЕЛЛЕКТУАЛИЗАЦИИ БИБЛИОТЕЧНОЙ ПРОФЕССИИ
THE INTRODUCTION OF AN INNOVATIVE MODEL OF THE UNIVERSITY LIBRARY AS
A FACTOR OF DEEP LIBRARY PROFESSION INTELLECTUALIZATION**

Тетяна Колесникова, канд. наук із соц. комунікацій, директор НТБ Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

Татьяна Колесникова, канд. наук по соц. коммуникациям, директор НТБ Днепропетровского национального университета железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна

Tatyana Kolesnikova, PhD of soc. communication, the Director of the Scientific and Technical Library of Dnipropetrovs'k National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan.

У статті визначено нові ознаки інноваційної моделі університетської бібліотеки та з'ясовано чинники глибокої інтелектуалізація бібліотечної професії на основі аналізу діяльності науково-технічної бібліотеки Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. Досліджено, що інформатизація спричинила зміну лінійної комунікаційної моделі діяльності університетської бібліотеки на нелінійну (інтераційну).

Ключові слова: *інноваційна університетська бібліотека, комунікаційна модель діяльності бібліотеки, альтернативна модель наукової комунікації, інтелектуалізація бібліотечної професії.*

В статье определены новые признаки инновационной модели университетской библиотеки и выяснены факторы глубокой интеллектуализации библиотечной профессии на основе анализа деятельности научно-технической библиотеки Днепропетровского национального университета железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна. Исследовано, что информатизация стала причиной смены линейной коммуникационной модели деятельности университетской библиотеки на нелинейную (интеракционную).

Ключевые слова: *инновационная университетская библиотека, коммуникационная модель деятельности библиотеки, альтернативная модель научной коммуникации, интеллектуализация библиотечной профессии.*

This article defines new features of an innovative model of the university library, and finds out the factors of deep library profession intellectualization on the basis of scientific and technical library analysis of the Dnipropetrovs'k National University of Railway Transport named after Academician Lazaryan. There was studied that informatization caused the substitution of the linear communication model of the University Library by the nonlinear (Interactional).

Keywords: *Innovative University Library, the communication model of the library activity, an alternative model of scientific communication, intellectualization of the library profession.*

Сьогоднішня діяльність бібліотек ВНЗ України відбувається в умовах трансформації освіти та медіатизації, яка виступає не тільки необхідним елементом традиційної освіти, але й є стрижнем дистанційної, та підґрунтям альтернативної моделі наукової комунікації. Дані процеси призвели до розвитку девальвації родових функцій бібліотечної діяльності та появи нових напрямів бібліотечного виробництва і сервісу, орієнтованих на надання послуг у просторі віртуальних комунікацій. В той же час, лідерство бібліотечних працівників в організації інформації та знань залишилося незмінним [2].

За прогнозами видатних учених та практиків бібліотечно-інформаційної справи (Д. Брауна, П. Брофі, І. Бургер, І. Давидової, Т. Єрмоєнко, В. Ільганаєвої, А. Каптерова, А. Клуговски, Г. Кудряшової, М. Слободяника, К. Уїттенберг, Г. Швецової-Водки, Г. Шемаєвої, Я. Шрайберга, Т. Ярошенко та ін.), які базуються на глобальних змінах в інформаційно-комунікаційній сфері, в сфері вищої школи України і світу, майбутнє університетських бібліотек в основному буде характеризуватися переміщенням взаємодії з користувачами в площину віртуальних комунікацій, формуванням нових комунікаційних відносин, переходом до нового типу бібліотечної організації, що передбачає різке зростання матеріальної цінності знання й інтелектуалізацію професійної діяльності. При цьому, Учений Бібліотекар як фахівець зі знань буде сприяти новій місії бібліотеки – забезпеченню формування свідомості соціально активної творчої особистості [3].

При достатньому рівні дослідження впливу інформатизації на трансформаційні зміни у функціонуванні бібліотек сфери вищої освіти [1–16], інноваційні моделі їх діяльності, засновані на різних схемах комунікаційних відносин, лишаються маловивченими і потребують спеціального розгляду. Тому актуальним на сьогодні є дослідження щодо формування нових комунікаційних моделей діяльності бібліотек вищої школи, розвитку їх нових ознак і характерних особливостей в умовах поліпредметності і поліканальності комунікаційних зв'язків.

Зважаючи на вищенаведене, метою статті є визначення нових ознак інноваційної моделі університетської бібліотеки та з'ясування чинників глибокої інтелектуалізація бібліотечної професії на основі аналізу діяльності НТБ Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна.

Інноваційна політика бібліотек інтегрує процеси модернізації та інформатизації бібліотечної діяльності, створює умови й форми входження бібліотек до єдиного інформаційного простору, сприяє визначенню ролі та місця бібліотек України як суб'єктів інформаційного ринку, складової інформаційної інфраструктури суспільства і дає змогу сформулювати стратегічне бачення сутності процесів розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві [2].

Бібліотека інноваційної моделі організує процес соціальної комунікації як в реальному, так і у віртуальному просторі. При цьому вона сприяє засвоєнню цього простору, оцінці та включенню його об'єктів у культурну практику, забезпечує прискорення процесу просторової дифузії документованого знання, його збереження (переклад наш – Т. К.) [10].

Стратегічний вибір такої моделі університетської бібліотеки як засобу адаптації до стрімко

змінюваного комунікаційного середовища передбачає запровадження комплексу заходів – від підтримки інновацій з боку керівництва університету до підготовки інноваційних користувачів взаємодії та взаємовідносинам у принципово нових напрямках [12, 14]. Це є актуальним і для вітчизняних бібліотек ВНЗ, і для університетських бібліотек зарубіжжя, де також спостерігається як конфлікт між генерацією нових ідей та ефективністю їх впровадження, так і небажання ризикувати й нести відповідальність в процесі введення інновацій [15]. При цьому комунікативна діяльність бібліотеки ВНЗ скерована на створення комфортного середовища для використання інформації; розвиток засобів внутрішніх організаційних та зовнішніх інформаційних зв'язків; формування інституалізованих і використання неінституалізованих каналів та засобів міжособистісного спілкування й обміну знаннями [1, с.95].

Таким чином, інноваційна університетська бібліотека, суміщуюча лінійні та нелінійні комунікаційні зв'язки, має бути зорієнтована не тільки на оновлення технологій, а й на випереджальний розвиток.

Науково-технічна бібліотека Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (ДНУЗТ), створена в 1930 р., на сьогодні є однією з найбільших бібліотек ВНЗ та провідною бібліотекою України в галузі залізничного транспорту. Фонд бібліотеки складає майже 1 млн примірників; кількість користувачів за єдиним читацьким квитком становить 12000 осіб. НТБ розташована на площі 2816 м². У своєму складі має 6 відділів, 2 сектори, 7 абонементів, медіа-зал та 5 читальних залів. Бібліотека має філії у м. Львів та м. Одеса. Кадровий склад НТБ – 47 осіб, із них – 45 працівників з повною або базовою вищою освітою (середній вік – 45 років).

Місія НТБ університету – бути центром інтегрованого інформаційного забезпечення навчального і наукового процесів та культурологічної діяльності університету. **Головна характеристика її діяльності** на сьогодні – це визначення інтелектуальних інформаційних технологій стратегічним вектором її функціонування, ідеологією її розвитку і неодмінною умовою існування.

Сформована у 2007 р. «Концепція розвитку науково-технічної бібліотеки університету на 2007-2011 рр.» та 7-й розділ Програми комп'ютеризації та інформатизації ДНУЗТ «Створення електронного університету», присвячений НТБ, спрямували її подальшу діяльність в якості інформаційного інтелект-центру університету. Така діяльність апріорі вимагала створення інноваційної моделі університетської бібліотеки з новою філософією, яка б осмислювала, враховуючи все більшу віртуалізацію спілкування з користувачами, концепцію вільного доступу до інформації (розподілених світових інформаційних ресурсів) на основі мережевих технологій [6].

В той же час було визначено, що створювати **інноваційну модель університетської бібліотеки повинен новий тип бібліотечно-інформаційного фахівця** – освіченої, творчої, товариської, креативної особистості, сконцентрованої на потребах користувача, але академічно нейтральної, особистості, яка здатна мислити як вчений, бути дослідником-експериментатором, здатна надати реальну допомогу в процесах обміну знаннями в університетському середовищі і при цьому бути

носієм гуманістичного світогляду. Тобто, саме такий **фахівець реалізує концепцію глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії.**

На сьогодні загалом сформована як інноваційна модель університетської бібліотеки НТБ ДНУЗТ позиціонує себе інформаційною серцевиною ВНЗ, котра забезпечує створення можливостей рівного доступу користувачів до документів, інформації та знань з метою підвищення ефективності діяльності університету з підготовки високоінтелектуальних фахівців та проведення якісних наукових досліджень.

Це вдалося здійснити завдяки інформатизації, напрями якої спрямовані на удосконалення технологій роботи НТБ, на моделювання та організацію як її власного інформаційного простору (інформаційних ресурсів, засобів інформаційної взаємодії, інформаційної інфраструктури), так і на формування єдиного освітньо-наукового інформаційного простору університету, регіону і держави, створення інформаційних ресурсів, інтеграцію у світовий інформаційний простір.

Для розкриття особливостей діяльності інноваційної бібліотеки університету представимо аналіз періодизації процесів її інформатизації з виділенням етапів, які змінили внутрішній стан НТБ ДНУЗТ та зв'язки з оточуючим середовищем:

- **етап модернізації** (1988–2007 рр.), коли традиційні бібліотечно-бібліографічні процеси за допомогою НІТ, модернізуючись, виконувались більш ефективно. Центром впровадження зусиль працівників бібліотеки став процес електронної каталогізації та створення електронної картотеки книгозабезпечення;

- **етап інновацій** (2008 – по сьогодні), коли йде експериментування з новими можливостями, які надають НІТ. Зусилля працівників бібліотеки спрямовані на виконання завдань з подальшої автоматизації внутрішніх процесів (започаткування електронної книговидачі на основі штрих-кодів, автоматизоване опрацювання документів, розвиток електронної бібліографії тощо), використання можливостей Інтернет/Інтранет-технологій, вихід у зовнішній простір. Загальна тенденція сучасного етапу – баланс у суміщенні лінійних і нелінійних комунікацій у бібліотечному виробництві й сервісі та орієнтація на виконання завдань з обслуговування користувачів повними текстами у режимі віддаленого доступу. З'являється поняття **«інноваційна бібліотека»**. Етап інновацій характеризується виникненням якісних змін в діяльності НТБ університету і створює підґрунтя для поступового її переходу до наступного етапу – етапу трансформації.

- **етап трансформації** буде характеризуватися станом, коли під впливом НІТ відбуватиметься фундаментальна зміна родової природи бібліотеки вищої школи, заснованій на мультимедійних технологіях і діючій переважно у віртуальному просторі. Діяльність бібліотек повинна бути спрямована на виконання завдань з конструювання інтегрованих гетерогенних інформаційних електронних середовищ у власних комплексних організаційно-технологічних системах [5].

Таким чином, інформатизація НТБ ДНУЗТ означена поступовим, але невпинним переміщенням взаємодії користувачів і бібліотекарів в площину віртуальних комунікацій, створенням необхідних умов для прискорення інтеграційних процесів у національний і світовий інформаційний освітньо-

науковий простір та інтелектуалізацією професійної бібліотечно-інформаційної діяльності.

При цьому, на етапах модернізації і інновації НТБ еволюціонувала, змінюючись з лінійної комунікаційної моделі діяльності бібліотеки (КМДБ) на **нелінійну інтеракційну**, що розвиває діяльність із формування діалогічності відносин у комунікаційному спілкуванні. Відбуваються зміни в предметності праці, змінюються ціннісні орієнтири і норми поведінки в межах бібліотеки, яка по-новому організує свій комунікаційний простір. Інтеракційну КМДБ можна охарактеризувати як «замкнену» (в межах ВНЗ) модель комунікації зі зворотним зв'язком [5].

Слід підкреслити, що **інформатизація професійної бібліотечно-інформаційної діяльності**, яка полягає в першу чергу в збільшенні кількості спожитої, опрацьованої та якісно відтвореної інформації, визначає її **інтелектуалізацію**. А це означає, що з розвитком процесів інформатизації в університетських бібліотеках **відбувається поглиблення інтелектуалізації бібліотечної професії**.

В результаті реалізації комплексного проекту «**Впровадження інноваційної моделі бібліотеки університету як чинник глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії**» (2009-2012 рр.), що складається з шести окремих проектів, сформувалися основні ознаки інноваційної моделі університетської бібліотеки, які відзначають її вихід на новий рівень продукування, накопичення, зберігання і поширення інформації та знань. Такими **ознаками є**:

- відповідальність за поширення результатів наукових досліджень учених університету (організація та підтримка університетського репозитарію, реалізація себе як співвидавця наукових періодичних електронних видань університету);

- розвиток інформаційної аналітики як інструментарію з моніторингу й аналізу рівня цитованості вчених та індексів впливовості періодичних видань університету в міжнародному науковому інформаційному просторі;

- забезпечення для науково-педагогічного складу, науковців, студентів, бібліотечних фахівців якісної реалізації комунікаційних процесів як у реальному, так і віртуальному середовищі (у тому числі, розвиток у бібліотеці навчально-дослідницьких зон для індивідуальної і групової роботи користувачів);

- зростання педагогічного аспекту в діяльності бібліотеки та системне впровадження нею в практику діяльності університетської спільноти вмій і навичок отримання, обробки й творчого використання інформації для вироблення оптимальних рішень упродовж всієї наступної діяльності користувача;

- формування «зони позитиву» як толерантного культурологічного середовища для дискусій, обміну думками, творчими доробками в будь-якій галузі (науці, мистецтві, літературі, техніці), «аптеки душі»;

- інтелектуалізація бібліотечної професії та сприйняття бібліотеки як тієї частки університетської спільноти, що є новатором, постійно розвивається, навчається, проводить наукові дослідження.

Розглянемо детальніше **шість інноваційних проектів**, реалізація яких дозволила сформувати шість основних ознак НТБ ДНУЗТ як інноваційної університетської бібліотеки:

1. Проект «Відповідальність за поширення результатів наукових досліджень учених університету як нова сфера діяльності НТБ»

Вчені та практики університетських бібліотек світу відмічають, що інформатизація висунула бібліотеки вищої школи на провідну роль в реалізації альтернативної моделі наукової комунікації (е-наука та е-дослідження). Практично це вбачається у запровадженні нового сегменту бібліотечної роботи – відповідальності за поширення результатів науково-дослідної діяльності вчених університету, який зробив провідною філософію відкритого доступу (ВД) до інформації і знань.

Від бібліотекарів реалізація цього сегменту передбачала **опанування 2-х потужних інформаційних платформ відкритого доступу (DSpace та OJS)** для інтеграції наукової інформації університету в світовий інформаційний простір та реалізація й подальше супроводження на їх основі:

- **університетського репозитарію** як відкритого цифрового архіву інтелектуальної творчості науковців ВНЗ – «eaDNURT» (Electronic Archive of the Dnipropetrovs'k National University of Railway Transport – <http://eadnurt.diit.edu.ua/>);

- **моделі «Бібліотека як співвидавець електронних наукових журналів» та системи наукових періодичних е-видань університету** – «E-journals of DNURT» (<http://ejournal.diit.edu.ua:81/ojs/>).

1.1. Ініціювання, проектування, запровадження і подальше постійне супроводження **університетського репозитарію «eaDNURT»** відбувалося виключно бібліотекарями. Репозитарій університету – це мережевий сервіс відкритого доступу для зберігання, систематизації, управління та поширення цифрових колекцій інтелектуальних продуктів університетських спільнот.

Працівниками бібліотеки на сьогодні забезпечується виконання 4-х основних функцій: організація колекцій; спрощення процесу поповнення сховища даних новими ресурсами та їх індексація; забезпечення полегшеного доступу до ресурсів сховища даних, їх пошуку і перегляду; забезпечення надійного довгострокового зберігання EIP.

Першими матеріалами, які було розміщено в репозитарії, стали доповіді (тексти, презентації, відео) учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Бібліотека ВНЗ на новому етапі розвитку соціальних комунікацій» (<http://eadnurt.diit.edu.ua:82/jspui/handle/123456789/84>), що проходила на базі нашої бібліотеки, та монографія колективу авторів з аналогічною назвою (<http://eadnurt.diit.edu.ua:82/jspui/handle/123456789/504>).

Втім слід зазначити, що формування позитивної думки університетської спільноти щодо організації університетського репозитарію та розміщення наукових праць у відкритому доступі відбувалося надзвичайно складно. Значна частина професорсько-викладацького складу і науковців, особливо люди зрілого віку, дуже негативно поставилися до проекту, вважаючи, що бібліотекарі сприяють розкраданню їх інтелектуальних напрацювань. Фахівцям НТБ довелось наполегливо переконувати в зворотному і ярих супротивників, і вічних скептиків, доводячи черговий раз свою професійність – всебічне знання питання, толерантність, вміння спілкуватися з аудиторією,

наполегливість, академічний нейтралітет, володіння питаннями з авторського права тощо [7].

1.2. Реалізація моделі «Бібліотека як співвидавець електронних наукових журналів» та підтримка системи електронних наукових періодичних видань університету.

На сьогодні бібліотекарі НТБ є: по-перше, співвидавцями журналу «Антропологічні виміри філософських досліджень» (e-ISSN 2304-9685) та, по-друге, супроводжують систему електронних наукових періодичних видань університету (<http://ejournal.diit.edu.ua:81/ojs/>), до якої поки що входять два сайти – періодичні видання «Антропологічні виміри філософських досліджень» (<http://ejournal.diit.edu.ua:81/ojs/index.php/AVFD>) та «Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна» (<http://ejournal.diit.edu.ua:81/ojs/index.php/Visnyk>), але планується вісім (вся періодика ДНУЗТ).

На час початку впровадження цього проекту (січень 2011 р.) серед бібліотек ВНЗ України не було жодної, яка б вже реалізувала даний інноваційний вид діяльності. Саме тому опрацювання досвіду провідних університетських бібліотек світу з цього питання відбувалось через моніторинг інформаційного потоку, збір та аналіз інформації, представленої в фахових іноземних журналах, матеріалах конференцій, сайтах бібліотек тощо. Бібліотекарям довелось самотужки опанувати всі можливості інформаційної платформи «Відкриті журнальні системи» (OJS), розробленої для сприяння розвитку рецензованих публікацій з відкритим доступом, надання технічної інфраструктури не лише для презентації в Інтернеті статей, але і для усього процесу редакційного керування, в тому числі подання статті, її рецензування, індексації. При цьому бібліотека замикає на собі повний цикл циркуляції наукових публікацій в межах інформаційного ландшафту університету.

Тобто, бібліотекарі НТБ, як і їх закордонні колеги [9, 11], вже виступають як менеджери електронних наукових журналів, які координують всі організаційні (у тому числі, проблеми з авторського права) і технічні питання, спираючись на осіб, що виконують різні функції – редактора, директора журналу, рецензента, автора, читача і т. д.

2. Проект «Розвиток інформаційної аналітики в бібліотеці та наукова творчість учених університету».

Даний проект передбачає розвиток принципово нового для НТБ виду діяльності – інформаційної аналітики як інструментарію з моніторингу світового наукового інформаційного потоку, аналізу рівня цитованості вчених й індексів впливовості періодичних видань університету в міжнародному науковому інформаційному просторі та їх просування до наукометричних індексів основних галузевих і універсальних міжнародних БД. При цьому інформаційно-аналітична діяльність (ІАД) бібліотек, виступаючи складовою нової соціально-комунікаційної реальності, виконує насамперед завдання якісно-змістовного перетворення інформації, спираючись як на природний інтелект фахівців, так і на їх рівень володіння комп'ютерними технологіями оперування інформаційними масивами, методами математичного моделювання процесів тощо [4]. Тобто, ІАД сприяє підвищенню інтелектуального потенціалу бібліотечної професії.

В структурі науково-технічної бібліотеки було створено сектор інформаційної аналітики зі

штатом 3 особи, які мають вищу фахову освіту, досвід бібліотечно-бібліографічної діяльності, навички навігації у мережевому просторі, професійно володіють англійською мовою тощо.

Завдяки самоосвіті й бажанню професійно розвиватися інформаційні аналітики бібліотеки активно засвоюють численний інструментарій для підготовки компетентних відповідей на нетипові запити користувачів. Це вплинуло і на перші кроки з впровадження ще одного нового напрямку інформаційної діяльності – консолідування інформації в напрямку залізничної галузі.

Протягом 2011-2012 н.р. бібліотекарями:

- систематично відслідковуються та аналізуються внутрішні та світові потоки інформації щодо публікаційної активності та представлення праць учених університету в світових універсальних і галузевих бібліо- та наукометричних БД (Google Scholar, SCIMAGO, РІНЦ), РЖ та БД «ВІНІТІ» РАН, у загальнодержавній реферативній БД „Україніка наукова“ та тематичних серіях українського реферативного журналу „Джерело“ тощо;

- проводяться дослідження з визначення індексів цитованості учених ДНУЗТ згідно з показниками некомерційних бібліо- та наукометричних БД: Google Scholar (аналізує всесвітні веб-сегменти розділів сайтів наукових та освітніх установ, особисті сайти дослідників, он-лайнві видавничі платформи, інші спеціалізовані веб-ресурси), SCIMAGO, РІНЦ;

- організуються заходи щодо відповідності 8 наукових періодичних видань ДНУЗТ вимогам міжнародних бібліо- та наукометричних БД та їх інтеграції до світового науково-освітнього інформаційного простору (до БД Міжнародного Каталогу періодичних видань Ulrich's Web Global Serials Directory, до Міжнародного Каталогу журналів відкритого доступу – Direktori of Open Access Journals (DOAJ) тощо),

- здійснюється представництво університетських наукових видань у колекціях найвпливовіших галузевих бібліотек світу;

- проводиться індексація, бібліографування, реферування статей галузевих видань університету, підготовка оглядово-аналітичних матеріалів тощо.

3. Проект «Бібліотека – брама в світовий інфопростір»

Реалізація проекту передбачає забезпечення можливості доступу користувачів не тільки до локальних фондів бібліотеки, але й надання інтегрованого мережевого сервісу (Інтранет/Інтернет).

На кінець 2011 р. всі робочі місця бібліотекарів і пункти обслуговування читачів було підключено до мережі Інтернет та забезпечено повне покриття зоною Wi-Fi. Постійне удосконалюється веб-сайт бібліотеки (<http://www.library.diit.edu.ua>) з представленням е-каталогу, електронної бібліотеки, репозитарію, системи електронних журналів університету, навігатору предметно орієнтованих ресурсів Інтернет тощо. Закінчено повне переведення на електронний облік та електронне наукове опрацювання нових надходжень документів. Започатковано автоматизовану книговидачу для студентів. Штрих-кодовано більшу частину фонду навчальної літератури, створено єдину БД «Читач». Власними силами виготовляються електронні читацькі квитки. Регулярно поповнюються на сайті НТБ ДНУЗТ випуски бібліографічних покажчиків

(<http://eadnurt.diit.edu.ua:82/jspui/handle/123456789/7>). Створюються власні повнотекстові БД, віртуальні тематичні виставки тощо. Надається доступ до ліцензійних повнотекстових БД («ЛІГА-ЗАКОН», «Леонорм-стандарт», «Зодчий» та ін.) та інформаційних ресурсів Відкритого доступу.

НТБ ДНУЗТ є членом 3-х корпорацій: міжнародної «ІРБІС – корпорації» з корпоративного запозичення бібліографічних записів на основі протоколу Z39/50 і представлення власного ресурсу; регіональної корпорації «Придніпровський корпоративний каталог» і галузевої (будівництво) «НТБ ДНУЗТ – НТБ ПДАБА» – з обміну бібліографічними записами статей з періодичних видань та ЕДД. НТБ має договори про співпрацю в напрямку обміну ЕІР з бібліотеками України, Росії та Білорусі.

На території бібліотеки виокремлено 2 навчально-дослідницьких зони для індивідуальної та групової роботи користувачів з будь-якими джерелами інформації, надано технічні засоби (комп'ютери, мультимедійні проектори, презентаційні екрани, комплекс відеозв'язку тощо) та надаються послуги бібліотекарів-консультантів. Саме тут відбувається віртуальна участь студентів в Інтернет-олімпіадах (напр., конкурс на знання інформаційно-правових систем платформи «ЛІГА-ЗАКОН» 16.11-14.12.2011 р. – www.ligazakon.ua), підготовка і написання студентами рефератів, створення презентацій доповідей, заняття з навчання бібліотекарів новим ІКТ тощо.

З метою збереження та розкриття унікальних галузевих фондів було переведено в електронний вигляд 82 рідкісних видання з історії розвитку залізниць України (1864-1918 рр.). Це – наукові твори та бюлетені, підручники та лекції, звіти та креслення тощо. Дана колекція лягла в основу повнотекстової БД «Залізнична україніка» (http://ejournal.diit.edu.ua:81/zu/index_ukr.html).

Бібліотекарі плідно займаються адвокацією як власних інтересів, так і інтересів своїх користувачів – просувають креативні бібліотечні проекти, удосконалюють іміджеву діяльність, захищають і відстоюють інтереси бібліотекарів, сприяють праву користувачів на відкритий доступ до інформації і знань тощо.

4. Проект «Розвиток бібліотеки як центру інформаційної грамотності»

Реалізація проекту передбачає зростання педагогічного аспекту в діяльності бібліотеки, системну роботу з розкриття сутності бібліотеки як джерела і носія інформаційної культури – впровадження в практику діяльності університетської спільноти вмінь та навичок отримання, обробки і творчого використання інформації [13].

Започаткування інноваційних напрямів в діяльності НТБ дозволяє стверджувати, що бібліотекарі сприяють не тільки формуванню принципово нової інформаційно-технологічної інфраструктури освіти і науки, елементи якої здатні забезпечити інформаційний супровід процесів навчання і наукових досліджень в електронному середовищі. Вони в той же час забезпечують соціальний контекст використання інноваційних технологій в освіті, науково-дослідній і культурологічній діяльності.

Так, орієнтація бібліотеки університету на потреби вченого-дослідника, науково-педагогічного працівника, студента вимагає запровадження практики проведення бібліотекарями різноманітних курсів, тренінгів, семінарів як з конкретних питань функціонування електронної бібліотеки,

репозитарію, електронних журналів, так і загальних питань використання НІТ, створення ЕІР та організації до них доступу. Наприклад, протягом 2011-2012 н. р. проведено:

- теоретичні і практичні заняття з основ інформаційної культури (включені в навчальні робочі плани університету) зі студентами 1-х і 3-х курсів факультетів «Економіка та менеджмент на транспорті» і «Технічна кібернетика»;

- 18 кафедральних семінарів, теоретичні та практичні заняття для молодих викладачів і аспірантів щодо користування ІР, отримання навиків роботи з університетським репозитарієм та самоархівування авторських статей, з навігації в мережі Інтернет, з проблем авторського права тощо;

- 34 екскурсії по ознайомленню з науково-технічною бібліотекою: її історією, колекціями (від раритетів до е-видань), можливостями, довідковим та інформаційно-пошуковим апаратом;

- підготовано групу студентів для участі в онлайн-конкурсі на інформаційно-правовому порталі «ЛІГА-ЗАКОН»;

- надано консультаційну допомогу студентам, викладачам, науковцям у створенні презентацій, поцифруванні документів, обробки цифрових відео-матеріалів, роботи у соціальних мережах тощо;

- здійснено навчання фахівців самої НТБ щодо застосування НІТ на практиці (в т.ч. роботи в корпоративних мережах).

Таким чином, посилення педагогічного аспекту розвитку бібліотеки передбачає: по-перше, **навчання** студентів, аспірантів і молодих викладачів, науковців і бібліотекарів основам інформаційної культури, по-друге, **стимулює розвиток** бібліотечних функцій з обслуговування користувачів; по-третє, **створює нові форми** співробітництва бібліотекарів-викладачів з ІТ-викладачами, юристами, фахівцями з інтелектуальної власності.

5. Проект «Розвиток науково-технічної бібліотеки як зони позитиву»

Реалізація проекту передбачає посилення ознак НТБ як толерантного культурологічного середовища для дискусій, обміну думками, творчими доробками в будь-якій галузі (науці, мистецтві, літературі, техніці), «аптеки душі».

Протягом 2011-2012 н.р. найбільший резонанс серед користувачів отримали заходи, до підготовки і проведення яких залучалися самі читачі – студенти, викладачі та співробітники університету. Вони виступали як відеооператори і репортери, актори та співаки, автори пісень та композитори, режисери та майстри декоративно-прикладної творчості... Це, наприклад:

- культурологічний захід «Читай або деградууй... Вибір за тобою, націє!» (<http://www.youtube.com/watch?v=BAMbrRm57nk> до Всеукраїнського дня бібліотек. Презентація НТБ у міському центральному парку ім. Лазаря Глоби за участю понад 300 студентів університету. В програмі: книжкові виставки, гумористична фотовиставка «Один день з життя бібліотеки», міні-вистава «Вересень. Бібліотека. Кохання» та бібліотечний реп (<http://www.youtube.com/watch?v=BwfKJqWssjA>), вірші, пісні, танці, бук-кросинг;

- презентація монографії доктора філософських наук Т. І. Власової «Формирование гендерных

стереотипов в захадноєвропейської філософії» (рос.) щодо балансу суспільних відносин чоловіків і жінок в Україні, Англії, Ізраїлі, Франції, Йорданії. В програмі: тематичні відеосюжети, зняті студентами; виступи духовних осіб різних релігійних конфесій, іноземних студентів, дискусії;

- цикл заходів «Тиждень права в університеті». В програмі: відео-сюжети про права покупців, відео-інтерв'ю зі студентами та співробітниками університету, коментарі юристів, виставки літератури, презентація можливостей БД «ЛІГА-ЗАКОН»;

- цикл заходів «За здоровий спосіб життя» (проти тютюнопаління та вживання пива серед молоді). В програмі: відео-інтерв'ю зі студентами з даних питань, презентація документальної відеострічки щодо вільного часу молоді університету, рольові ігри, міні-вистава «Один день з життя курця» за участю студентів;

- виставка декоративно-прикладного мистецтва «Вся країна повита красою» супроводжувана тематичними книжковими виставками, зустрічами з майстрами, майстер-класами та концертом. Учасники – 55 викладачів і студентів ДНУЗТ, гості – більше 1000 осіб;

- літературно-музичний вечір «Сонет срібного віку» (ф-т УПП, гр. 430). В програмі: авторська музика та виконання під гітару поезій кін. ІХХ – поч. ХХ ст. (автор музики – ст-т Харук Віталій);

- – загальноуніверситетська інтелектуальна гра «Що? Де? Коли?». Серед учасників – студентські команди всіх факультетів. Бібліотекарі виступили організаторами, співсценарістами, надали інформаційну допомогу, мультимедійне супроводження, провели відеозаписи питань видатних науковців до ігроків-інтелектуалів.

6. Проект «Інтелектуалізація бібліотечної професії»

Даний проект має дві складові. *Перша* – передбачає реалізацію комплексу заходів з підвищення професіоналізму сучасного фахівця бібліотечно-інформаційної сфери. *Друга* – зміни статусно-ролевих позицій працівника НТБ в університеті, тобто сприйняття бібліотеки як тієї частки університетської спільноти, яка є новатором, постійно розвивається, навчається, проводить наукові дослідження.

Зміст інтелектуалізації бібліотечної професії полягає в постійному набутті фахівцями актуального бібліотечно-інформаційного знання в процесі навчання або самоосвіти, а також у збільшенні можливостей їх творчої самореалізації у професійній сфері. Характеризуючись ефективним інформаційним мисленням і навиками, що дозволяють збільшити кількість спожитої, опрацьованої та якісно відтвореної інформації, сучасний фахівець орієнтований на підвищення якості і комфортності обслуговування користувачів. Але при цьому світоглядним нормативом нашої діяльності повинен бути бібліотечний гуманізм [8].

Протягом 2011-2012 н. р. в процесі набуття професійного знання працівниками НТБ було реалізовано ряд заходів:

- проведені дослідження в ході виконання науково-дослідної роботи «Інформатизація бібліотеки університету як чинник формування комунікаційних моделей діяльності» (Державний реєстраційний номер 0110U007508);

- отримано авторське свідоцтво та опубліковано 16 наукових робіт (в т. ч., 4 фахових статті в періодичних виданнях і 10 доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях;
- отримано 2 сертифікати УБА за участь у семінарах «Розбудова потужних бібліотечних асоціацій»;
- участь у міжнародних вебінарах (4 онлайн-семінари), які проводилися МУБІНТ та ЕБНІТ;
- членство в Українській бібліотечній асоціації (колективне та 3 індивідуальних) і Дніпропетровській бібліотечній асоціації та активна участь у заходах, що організуються ними;
- пройшли курс навчання у Дніпропетровському тренінговому центрі для бібліотекарів (ДОУНБ) за курсом «Організація та управління змінами у бібліотеці в умовах інформації та соціально-економічних перетворень» (4 особи) і «Школі інформаційного фахівця» в НТБ ДНУЗТ (10 осіб) з отриманням сертифікатів;
- захищено кандидатську дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за темою «Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації» директором Колесниковою Т. О.

Вже можна стверджувати, що поступово бібліотечно-інформаційні фахівці нового кваліфікаційного рівня – фахівця інноваційної університетської бібліотеки – набувають нових рис. Вони стають експертами, консультантами щодо принципів створення, розповсюдження й управління електронними інформаційними ресурсами і технологічними засобами, усвідомлюючи при цьому значення збереження даних. Вони намагаються бути максимально зорієнтованими на потреби науковців як інформаційних донорів та акцепторів знань; розуміти інтелектуальне багатоаспектне середовище навколо ученого та здатні виокремити носіїв нових знань у насичених потоках інформації; традиційно цінуючи роль метаданих наукових праць, вони повинні орієнтуватись в пошукових та навігаційних стратегіях науковців [16]. Новий тип бібліотечно-інформаційного фахівця, який реалізує концепцію глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії, здатен бути науковцем, мислити як науковці, спроможним надати реальну допомогу університетській спільноті в процесах обміну знаннями і при цьому бути носієм гуманістичного світогляду.

Позитивний імідж бібліотеки університету, зміни її статусно-ролевих позицій підкреслюють, наприклад, такі факти, як: **розширення структури НТБ** – створення (на фоні загального скорочення штату в університеті) 2-х нових секторів («Електронної бібліотеки» та «Інформаційної аналітики») зі штатом 5 осіб; **отримання перемоги** в загальноуніверситетському конкурсі «Вибір року» одночасно у 2-х номінаціях – **«Кращий новаторський колектив»** та **«Кращий проект громадського життя»**; **подяки** працівникам від обласної і міської рад Дніпропетровщини, керівництва Укрзалізниці, університету тощо.

Таким чином, побудована (але й надалі еволюціонуюча) **інноваційна модель бібліотеки ДНУЗТ** відзначається: *по-перше*, процесами інфраструктурного зближення з науковою діяльністю; *по-друге*, посиленням тих аспектів функціонування, які дозволяють розглядати

бібліотеку як **серцевину інформаційної інтелектуальної діяльності закладу освіти, як активного учасника процесів наукової комунікації, організації е-науки та е-досліджень; по-третє, реалізацією концепції глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії.** На нашу думку, саме інноваційна модель університетської бібліотеки здатна здійснити її еволюційний перехід від діяльності із формування, збереження, опису, структуруванню документальної інформації і доступу до неї на рівень усвідомлення себе як соціального інституту, відповідального за відбір і обґрунтований аналіз потоків знань навкруги користувача – вченого, викладача, студента.

Ознаками інноваційної університетської бібліотеки, зорієнтованої не тільки на оновлення технологій, а й на випереджальний розвиток, є: відповідальність за поширення результатів наукових досліджень учених університету; розвиток інформаційної аналітики; забезпечення якісної реалізації комунікаційних процесів як у реальному, так і віртуальному середовищі; зростання педагогічного аспекту; формування «зони позитиву» як толерантного культурологічного середовища; інтелектуалізація бібліотечної професії. При цьому **чинниками** глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії у вищій школі виступають як взагалі інформатизація бібліотечно-інформаційної діяльності та трансформація вищої освіти, так зокрема й впровадження інноваційної моделі університетської бібліотеки.

Багатогранна робота фахівця інноваційної університетської бібліотеки дозволяє розширити межі інтелектуального розвитку студента, викладача і науковця та сприяє формуванню інтелектуальної еліти, здатної очолити, розвивати, вдосконалювати виробничі, наукові, освітні, культурні процеси регіону та країни.

Подальші дослідження будуть спрямовані на оцінку стану та прогнозування розвитку університетських бібліотек в умовах динамічного розвитку комунікаційного середовища суспільства.

Список використаних джерел

1. Беззуб, І. Бібліотека вищого навчального закладу у формуванні інформаційної культури студента / Ірина Беззуб // Наук. пр. Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 33. – К., 2012. – С. 94–105.
2. Давидова, І. О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / І. О. Давидова ; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2008. – 51 с.
3. Ільганаєва, В. О. Місія бібліотеки в комунікаційному просторі сучасності / В. О. Ільганаєва // Библиотека вуза на новом этапе развития социальных коммуникаций : материалы междунар. науч.-практ. конф., Днепропетровск, 22-23 апр. 2010 г. – Д. : Изд-во Днепропетр. нац. ун-та железнодорож. трансп. им. акад. В. Лазаряна, 2010. – С. 10–14.
4. Кобелев, О. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як соціокомунікаційний феномен /

Олексій Кобелєв // Вісн. Кн. палати. – 2009. – № 10. – С. 22–25.

5. Колесникова, Т. О. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : автореф. дис. ... канд. наук із соціал. комунікацій – Х.: ХДАК, 2012. – 22 с.

6. Колесникова, Т. Стратегії та завдання реалізації комунікаційних моделей діяльності бібліотек ВНЗ / Тетяна Колесникова // Вісн. Кн. палати. – 2011. – № 5. – С. 23–29.

7. Колесникова Т. Формування комунікаційних відносин при організації бібліотекою інституційного репозитарію ВНЗ / Тетяна Колесникова // Вісн. Кн. палати. – 2011. – № 7. – С. 15–18.

8. Соколов, А. В. Библиотечный авангард информационного общества / А. В. Соколов // Науч. и техн. библиотеки. – 2012. – № 2. – С. 51–59.

9. Соловяненко, Д. Академічні бібліотеки в новому соціотехнічному вимірі: Ч. 1. Академічна бібліотека як видавець / Денис Соловяненко // Бібл. вісник. – 2010. – № 4. – С. 3–14.

10. Тикунова И.П. Концептуальная модель современной библиотеки: социально-философский анализ : автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Архангельск: Помор. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова, 2007. – 18 с.

11. Brown, D. J. The Impact of Electronic Publishing: The Future for Publishers and Librarians / David J. Brown, Richard Boulderstone. – Michen : K. G. Saur, 2008. – XX, 355 p.

12. Guo, Jing. The innovative university library: strategic choice, construction practices and development ideas / Jing Guo, Jin Chen // Library Management, 2009. - Vol. 30 Iss: 4/5, pp.295–308.

13. Herron, D. Pedagogical development at Karolinska Institute University Library (KIB) – a management perspective [Virtual Resource] / David Herron. – Access Mode: http://vefir.unak.is/ckiii/dh_kib_paper-iceland2003.pdf.

14. Klugowska, A. Model bibliotekarza dziedzinnowego z zakresu sztuk plastycznych w kontekscte przemian informacyjno-komunikacyjnych w bibliotece uniwersyteckiej w Toruniu / Anna Klugowska // Biblioteki i ich klienci: miedzy płatnym a bezpłatnym komunikowaniem sie... – 2009. – Nr 6. – S. 165–174. – Access Mode: http://www-old.inib.uj.edu.pl/wyd_inib/-s3_z6/klugowska.pdf.

15. Ronald, C. Jant. [Innovation in academic libraries: An analysis of university librarians' perspectives](#) / C. Jant Ronald // Library & Information Science Research. – 2012. – № 34. – P. 3–12.

16. Wittenberg, K. The Role of the Library in 21st-Century Scholarly Publishing / Kate Wittenberg // No brief candle: reconceiving research libraries for the 21st century: Papers from a meeting convened by CLIR (Washington, D. C., 27 February 2008). – 2008. – P. 35–41.